

Deel I: Jongens van dertien	7
De Fotograaf	9
Het Gymnasium	25
De Jodengang	44
Onkruid vergaat niet	58
Mijn Vader	71
Antiek Theater aan de Keizersgracht en Eradus	85
Het Elterneveiwiefest	100
Deel II: Lichtjes in de Amstel	115
Aan de Amstel	117
Een Fonteyntje voor Sally	135
De Maan in het Water	156
Niemandslant	182
Een verschrikkelijk wit Gelaat	194
Van de Brug af gezien	208

Deel 1

Jongens van dertien

Langs de huizen fietst een kind
het is een kind dat nog zo laat door de zomerstraten gaat
waar geen vader zich laat zien
en geen moeder bovendien
alleen de schaduw van de maan

*Guus Luijters, De Meisjes van de Kinkerstraat en andere Amsterdamse gedichten.
Uitgeverij L.J. Veen. (Amsterdam, 2000)*

De fotograaf

1

Op een gure woensdagmiddag in oktober had ik hem ontmoet op het Waterlooplein. Hij hurkte naast me terwijl ik in een kist met porseleinen bakken, thermometers en bruine stopflessen rommelde.

‘Zoek je spullen om foto’s te ontwikkelen?’

Hij had een vriendelijke stem.

‘Alleen om af te drukken.’

‘Dan kan je het beste de spoelbakken nemen, die afdrukraampjes hebben hun langste tijd wel gehad.’

‘Hoeveel meneer?’ Ik hield de bakken omhoog.

‘Omdat jij het bent vijf stuivers.’

De koopman wreef zijn handen onophoudelijk over elkaar. ‘Luister jochie, als je de hele handel neemt een piek. Voor vandaag ben ik het wel zat.’ Hij blies in zijn verkleumde handen.

‘Heb je zoveel bij je?’ vroeg de man naast me.

‘Twee kwartjes, maar de rest wel thuis.’ Hij dacht na.

‘Dan betaal ik de andere helft en verdelen we de spullen.’ Ik keek hem onzeker aan.

‘Fotograferen is mijn beroep, dus is er altijd wel wat van m’n gading bij, die thermometers bijvoorbeeld.’

We liepen naar de Blauwbrug. Ik droeg de bakken, hij de kist op zijn schouder.

‘Weet je,’ zei hij, ‘ik woon vlakbij. Het lijkt me niet zo stom de boel binnen te verdelen, dat is beter dan in een winderig portiek. Waar woon je?’

‘Op de Ceintuurbaan.’

‘Waar precies?’

‘Tegenover de Willibrorduskerk.’

‘Dat is niet zover. Hoe heet je? Ik heet Helles.’

‘George meneer.’

Bij de Magere Brug sloegen we af. Voor een hoog huis waarvan de winkelruit wit geveerd was, zette hij de kist op de stoep. Met het touwtje achter de brievenbus trok hij de deur open. Binnen rook het naar verrot hout. Op de trap lag een versleten cocosloper. Hoog boven de overloop verspreidde een ouderwetse kooldraadlamp een gelig schijnsel. Na drie trappen waren we er.

In het vertrek was het lekker warm.

‘Beter binnen dan buiten, niet?’ Hij zette de kist op een tafel waarop een Perzisch kleed lag. Buiten werd het donker. Helles knipte een schemerlamp aan en begon de kachel op te porren.

Naast een bankstel van donkerrood pluche stonden ronde tafeltjes met rookgarnituur.

‘Ik ga thee zetten. Doe je jas maar uit en zet alles uit de kist op tafel.’ Hij verdween met mijn jack en schooldas. Ongerust volgde ik hem, maar hield stil voor een raam. Er liep of fietste niemand in de smalle straat.

Aan de muur hingen in goudkleurige lijsten gravures. Het waren voorstellingen zoals in ‘Goden en Heldensagen’.

‘Weet je wat voor afbeeldingen dat zijn?’ Ik had hem niet horen binnenkomen. ‘Niet schrikken hoor.’ Hij legde een hand op mijn schouder. ‘Het zijn voorstellingen uit de Oudheid.’

‘Op school hebben we een boek met zulke platen.’

Hij keek verrast op.

‘Zit je op de middelbare school... welke klas?’

‘De tweede van het gymnasium.’

‘En hoe oud is George nu?’

‘Dertien, in april word ik veertien.’

Hij zette een blad op tafel met twee koppen en een schaalte koekjes.

‘Ga lekker bij de kachel zitten.’ Hij schoof een tafeltje voor me en ging in de fauteuil naast me zitten.

‘Als je weg moet, zeg het dan. We kunnen ook een andere keer onze schat bekijken.’ Zijn stem stelde me op mijn gemak.

‘Ik hoef niet voor zes uur thuis te zijn, dan moet ik de kachel bijvullen en het eten klaarmaken.’

Zwijgend dronken we onze thee.

‘Zullen we mijn donkere kamer eens bekijken?’ Helles pakte mijn hand, via de smalle keuken kwamen we bij een diepe kast. Een rode doka-lamp verspreidde een mysterieus licht. Potten en flessen chemicaliën, een dubbele spoelbak, filmklemmen, maar vooral hing er de geur van fixeer.

De fotograaf trok me naar binnen.

‘Kijk George, dit is m’n trots.’ Ik stond voor een echt vergrotingsapparaat. ‘Zelfs glazen dia’s passen erin.’ Hij pakte een kartonnen doos, we gingen voor het toestel zitten. ‘Ik zal je laten zien hoe scherp de lens is.’

Op de dia’s waren stadsgezichten te zien, een vijver in het Sarphatipark, de galerij bij het Frederiksplein, het Amstelhotel bij nacht waarbij de lichtjes in het roerloze water spiegelden. ‘Goed hè?’

Het was de eerste keer dat ik zo’n toestel buiten de etalage van een fotowinkel zag. Hij rommelde in de doos. Het volgende plaatje toonde een jongen van mijn leeftijd op het strand. ‘Dat is Mark. Ik heb heel wat foto’s van hem gemaakt.’

Hij draaide aan de knoppen waardoor eerst zijn borst en daarna Marks middel werd uitvergroot. Mijn hart sloeg over. Zijn zwembroek bestond uit twee lapjes tiggerstof, bijelkaar gehouden door brede elastieken banden.

‘Ga je weleens zwemmen?’

‘’s Zomers in het Mirandabad of in de Amstel als het niet te koud is.’

‘Heb je ook zo’n zwembroekje of vinden je ouders dat niet goed?’ Ik bloosde, maar dat kon hij in het rode licht gelukkig niet zien.

‘Nee dat is op school verboden. De conrector vindt zelfs niet goed dat ik een korte broek draag.’ Helles kneep in mijn knie en begon opnieuw in de doos te zoeken.

De volgende dia toonde Mark weer, maar nu van opzij. Ik kreeg een droge mond. Het was duidelijk dat ie opgewonden was.

‘Heb je weleens foto’s van blote jongens gezien?’ Ik knikte.

‘Hoe dan?’

‘Ze worden verkocht in een zijstraat van de Albert Cuyp, tegenover het badhuis.’

‘Zo, je bent goed op de hoogte, heb je ze daar gekocht?’

‘Nee, die krijg je niet op mijn leeftijd. Maar de broer van Evert koopt ze wel. Hij is al in dienst.’

De volgende foto was op afstand genomen, nu zonder tiggerslip. Mijn hoofd bonsde en ik kreeg enorme dorst. Helles schoof langs me de doka uit.

Terug met een tweede kop thee legde hij zijn hand op mijn knie.

‘Ik ben beroepsfotograaf en maak reportages van bruiloften en partijen. Mijn specialisme is het fotograferen van blote meisjes en jongens. Je hebt zulke foto’s dus wel eerder gezien?’

‘Ja, maar niet zoals daarnet.’

‘Ik zal je het verschil uitleggen. Bij het badhuis verkopen ze naturistenbladen. Jongens en meisjes spelen in hun blootje op het strand.’

Ik tuurde naar de grond.

‘In nudistenbladen zie je al meer en dan heb je natuurlijk pornografische foto’s waarop jongens en meisjes met elkaar vrijen. Heb je die weleens gezien?’

‘Nee.’ Helles deed de dia’s terug in de doos.

‘Kom, ik laat je een paar voorbeelden zien.’

De fotograaf ging naast me op de bank zitten met een bundeltje tijdschriften. Hij sloeg het bovenste blad open. Mijn hoofd werd zo rood als een pioen. De linkerbladzij toonde een jongen van mijn leeftijd, de handen in zijn zij. Op de andere bladzijde stonden er twee, bij een groeide haar rond zijn pik net als bij Everts oudere broer.

‘Je hebt toch al een stijve?’ Ik knikte.

‘Sinds wanneer?’ ging de ondervraging door.

‘Vanaf m’n elfde ongeveer.’ Ik voelde me helemaal niet op mijn gemak. ‘Heb je een eigen kamer om ongestoord met jezelf te spelen?’ Ik beschreef mijn zolderkamer.

‘Je moeder maakt toch wel je bed op?’

‘Nee, ze moet vaak overwerken. Ik ruim m’n kamer zelf op.’ Helles vroeg door over mijn vader, de burens, de school.

Buiten was het donker geworden, door de vitrages viel het schijnsel van de straatlantaarns. Ik trok mijn mouw omhoog en keek op mijn horloge.

‘Ik moet nu eigenlijk weg.’ Een eigenaardige verlegenheid bekwam me.

‘Kom dan na het eten terug om onze spullen te verdelen, afgesproken? Ik zit op nummer vier. Je weet hoe de deur opengaat. Aanbellen hoeft niet, want we hebben geen geheimpjes voor elkaar.’

Voorzichtig daalde ik de steile trap af. Mijn gedachten warrelden door elkaar. Ik had het gevoel aan een spannend avontuur te zijn begonnen. Misschien had kapitein Rob zich in een wespennest gestoken, in ieder geval was het raadzaam op zijn hoede te zijn.

2

De vriendschap met Evert dateerde van de lagere school. Ik zong in het kerkkoortje, hij droeg als misdienaar het missaal van links naar rechts bij het altaar. Mijn vriend had een voor ons onschatbare relatie, zijn zes jaar oudere broer.

In de vierde klas hadden we het plan opgevat tropische vissen te kweken. Die liefhebberij vereiste een voor ons onbereikbaar fortuin. We sjouwden stapels in leer en perkament gebonden boeken van het Waterlooplein naar De Slegte. Het leverde veel op, maar zelfs een bescheiden aquarium met neonlicht bleef een luchtspiegeling.

Mijn vriend legde het probleem aan zijn broer voor, die bereid was ons te helpen. We kwamen bij elkaar op mijn zolderkamer, waar Hans het geheim hoe snel rijk te worden zou onthullen. Eerst moesten we zweren er nooit met anderen over te praten. Ik haalde een kaars en een stopnaald van beneden. Mijn ouders hadden geen drank in huis, dus moesten we ons met een glas water behelpen.

Hans prutste de stopnaald in een kurk en hield die in de vlam. We keken eerbiedig toe. Daarna veegde hij met de punt van zijn zakdoek de roet er zorgvuldig af. Hij legde zijn vinger op de rand van het glas en stak zonder omwegen het puntje in zijn vel, een wolkje bloed zakte naar beneden.

‘Ik zal het voor de eerste keer wel bij jullie doen, daarna kun je het voortaan zelf.’

Erg pijn deed het niet, het was erger om te zien dan te voelen. Hans stak zijn vinger in het glas en roerde bloed en water door elkaar.

‘Het hoort eigenlijk met drank.’ We namen om de beurt een slok tot het glas leeg was.

Everts broer stak een sigaret op. We wachtten op de dingen die komen gingen. Hij tipte de askegel achteloos op de grond en stak van wal.

Alles draaide om het verkeer bij de Berlagebrug. Natuurlijk alleen de auto’s met Amerikaanse soldaten en Duitsers, nou ja, Duitse auto’s waarin alleen mannen zaten. Met vrouw en kinderen gingen ze naar de bollen. We begrepen er niets van.

Hans rookte rustig zijn sigaret op.

‘Je moet begrijpen dat ze naar Amsterdam komen voor het overspel.’

Hij liet deze mededeling een tijdje op ons inwerken.

‘Ze kunnen natuurlijk niet zomaar een dame aanspreken. Daarom zijn er in de binnenstad etalages met vrouwen die de hele dag niets anders doen dan overspel plegen. Ze worden daarvoor betaald.’ Er ging me een licht op.

‘Die noemen ze toch hoeren?’

‘Ja, maar dat is een scheldwoord. Ze heten in het echt met een Frans woord ‘prosties’.’

Ik begon de verhalen van mijn vader te begrijpen.

‘Bij Formosa in de Kalverstraat, waar m’n vader kok is, werken serveersters en dat zijn allemaal hoeren en snollen.’ Hans dacht na.

‘Ja, maar daar moet je eerst eten voor je overspel kunt doen. Ik breng ze gewoon naar de Oude Kerk. Ze krijgen er een glaasje net als ik, maar daar betalen ze niet voor.’

‘Ga jij daar ook heen?’ vroeg mijn vriend verbijsterd.

‘Ja, maar alleen om de weg te wijzen, niet om overspel te plegen. Dat is hartstikke duur.’

Hans legde het systeem uit. Alle auto’s uit Duitsland kwamen via de Berlagebrug. Je ging bij het stoplicht staan en riep tegen de soldaten ‘Girls’ en bij de Duitsers ‘Mädchen’. Je moest daarbij een soort bh tegen je borst uitbeelden. Ze deden het portier open en dan wees je ze de weg naar de Oude Kerk. Op het Rokin of in de Damstraat moesten ze parkeren. Voordat je verder ging, hield je je hand op en zei ‘one guilder please’ of ‘ein Gulden bitte’. Dat gaven ze altijd.

Als het gordijn voor een raam dichtgeschoven was, kon je niet naar binnen, maar er waren altijd wel mevrouwen die vrij waren.

‘Meestal krijg je een flesje en ’n kwartje van ze. Dus dan heb je met het statiegeld al gauw éénvijfendertig.’

We zwegen. Het leek te mooi om waar te zijn.

‘Staan er niet veel meer bij de brug?’

‘Wat denk je dat onze moeder zou zeggen? Bovendien moet je uitkijken dat er geen smeris in de buurt is.’

‘Lopen er geen stillen?’

‘Ik heb ze nooit gezien,’ Hans aarzelde, ‘maar ja, de laatste keer was twee jaar geleden, dus zeker weten...’

Hij beloofde ons één keer te helpen. Bij de brug zou hij ons laten zien welke auto’s de geschikte klanten hadden. Als er iets misging, konden we altijd naar hem toe rennen. Hij wist verschillende vluchtwegen om in de doolhof van Amsterdam-Oost te verdwijnen.

Op de hoek van de Mozes en Aäronkerk stond Cardozo. Het was op de steiger van de pont naar de Meeuwenlaan na, de meest tochtige plek in de hoofdstad. Daarom had hij zeildoeken gespannen die met stoepstenen op hun plaats werden gehouden. Hij stond in een vergrote poppenkast.

Op een brede plank, gesteund door schragen stond zijn handel: brillantine, scheerzeep, ebonieten kammen en vooral... zonnebrillen.

Al op de lagere school zwierf ik over het Waterlooplein. Als zich een groepje gevormd had voor zijn tent, schoof ik onopvallend dichterbij. Na een tijdje kreeg hij me in de gaten. Als aan het publiek weer zeep en tandenborstels aangesmeerd waren, pauzeerde hij om een glas koffie te drinken. Dat werd door de juffrouw uit het Volkskoffiehuis rondgebracht.

‘Hé, jongen, wil je een dubbeltje verdienen?’

‘Wat moet ik dan doen?’

‘Wil je nou wellis of nietes?’ Ik knikte van ja.

‘Mooi. Dan blijf ie gewoon staan en als ik ’t zeg, kom je naar voren. ’t Gaat heus allemaal vanzelf.’

Kort daarop stond een dozijn mensen voor zijn kraam te kleumen. Met verbazing zagen ze hoe hij telkens een andere bril opzette om, zoals hij uitlegde, ‘van weer te veranderen.’

‘Jullie geloven me niet, hè, jullie denken: hij heeft makkelijk praten, daar tuinen wij niet in... Goed... Wacht, dat jochie daar... da’s ’n kind, die weet van niks, die is betrouwbaar! Kom jij maar ’s even naast ome Joseph staan.’

Omstandig zette hij me de ene bril na de andere op. Ik hoefde alleen ja te zeggen. Bij een bril met gele glazen vroeg hij me of alles er nu zonnig bij lag.

‘Ja, meneer.’

‘Je ziet de zon, al schijnt ze niet! En deze... zie je de overkant nou scherper of niet?’ Ik knikte bevestigend.

‘Nou, zeg maar eerlijk wat je ziet, we hebben hier geen geheimen voor elkaar.’

‘Ramen met vitrages en eh... geraniums...’

‘Ja en verder...?’

‘Eh... cactussen!’

Hij nam de lichtblauwe bril van mijn neus en hield die de omstanders voor.

‘Ja mensen, ’t mag eigenlijk niet, maar... met deze bril zie je de kleinste dingen in de verte... Zelfs ken je in de tussenkamer kijken! Deze optiek heft alle storende spiegelingen op. Omdat ’t vandaag veel te koud is en m’n vrouw en koters vanavond moeten eten, is die bril niet meer dan ’n daalder...’

Het publiek reageerde niet.

‘Wat zeg ik, ik ben mesjoche, we zijn vandaag door die kou allemaal mesjoche, deze bril kost niet meer dan ’n piek, ik leg d’r gewoon op toe! En let wel, dan vergezeld van deze reuzenverpakking scheerzeep voor de heren of eau de cologne voor de dames!’

Er kwam beweging.

‘Luister nou effe... wat staat er op deze fles reukwater? Dat kennen jullie zo van afstand niet zien, hè. Maar gelukkig hebben we hier deze jongeman... kun je lezen?’ Ik keek hem verbaasd aan.

‘Nou ja, je kunt nooit weten... heb je de tafels al gehad?’

‘Ja, meneer.’

‘Zeg dan de tafel van vijf ’ns op...’ Ik raffelde hem in snel tempo af.

Er ging een goedkeurend gemompel op.

‘Op z’n achterhoofd gevallen is hij niet. Nou, wat lees je op deze fles?’ Hij boog zich voorover en fluisterde: ‘Je moet het getal omdraaien.’

Er stond 11-47.

‘Nou, wat is ’t merk?’

‘47-11, meneer.’ Het werkte: hij verkocht vijf brillen vergezeld van de fles met het omgekeerde nummer. De menigte verspreidde zich, een kwartier later herhaalde het tafereel zich.

Na vier seances kreeg ik het koud.

‘Wil je vier dubbeltjes of ’n zonnebril?’ Mijn keus viel op een zwart omrand model met knalgele glazen. Thuis voor de spiegel besloot ik de bril niet te dragen als er anderen bij waren.

Als het even kon was ik op woensdagmiddag present bij Cardozo. Zijn fantasie kende geen grenzen. Nu eens was ik zijn teruggevonden neefje, dan weer de zoon van zijn beste vriend. Tussen de bedrijven door trakteerde hij op een kleintje koffie, een heel glas kon ik niet op.

Hij had helemaal geen vrouw en kinderen. Hij vertelde dat maar om de mensen op hun zieltje te werken. Hoeveel brillen hij in voorraad had wist hij niet, maar het was genoeg voor jaren.

Als de zon scheen verdubbelde de omzet, maar toen de Amstel was dichtgevroren deed hij ook goede zaken. Juist in geval van vorst en

sneeuw waren zonnebrillen onontbeerlijk. In de oorlog was hij een tijdje in Polen geweest. Daar lag 's winters een dik pak sneeuw en daarom droeg iedereen een zonnebril...

Onverwacht kwam er een eind aan mijn leertijd op het Waterlooplein. Via een rode en oranje bril had ik iedereen de zonnige kant van het bestaan aangetoond. De verkoop was in volle gang, toen ik mijn moeder en haar vriendin achter in de menigte zag.

Vanaf die dag was het Waterlooplein verboden. De woensdagmiddagen moest ik voortaan naar het welpenhof.

Het was zaterdagmiddag voor Pasen. Alles was voorbereid. We kenden de weg en hadden honderd keer in het Amerikaans en Duits de vragen geoefend.

Na de afwas trok ik mijn uniform aan. Everts broer dacht dat ons groene pakje ongunstig zou werken. Maar ja, we konden onze moeders niet wijsmaken dat er die middag geen welpenhof zou zijn.

We stelden ons aan de kant van de Weesperzijde verdekt op, totdat de akela aan de overkant voorbij gefietst zou zijn. Tussen twee en vijf hadden we vrij spel. Kwart voor twee kwam ze voorbij. Hans had al twee auto's met militairen gesignaleerd. We staken de brug over naar de stoplichten.

Ik moest het eerst. Zij trokken zich enkele tientallen meters terug. Een verloren gevoel maakte zich van me meester. Als er geen vreemde auto's kwamen, konden we altijd nog naar het Buitencentrum en gewoon met de welpen meedoen.

Om de hoek van de Omval kwam een aak aangetuft. De roodwitte slagbomen gingen dicht en het middenstuk van de brug kwam langzaam omhoog. De schuit passeerde. Mijn vriend en zijn broer waren onzichtbaar geworden. De brugwachter zwaaide zijn hengel met de klomp naar beneden, de vrouw van de schipper deed het bruggengeld erin. Ik slofte terug naar het stoplicht.

De brug was op een tiental centimeters na dicht, toen ik een arm met een welpenpetje heen en weer zag zwaaien. Het was het geheime signaal dat er een auto met een vreemd nummerbord naderde. Mijn hart bonsde. Ik tuurde door de spijlen van de nog gesloten slagbomen.

Tergend langzaam gingen ze omhoog. Daar was onze prooi: een Duitse kever. Het dagenlang oefenen wierp zijn vruchten af. Ik zwaaide als in een soort mist met mijn arm en gaf met beide handen het gezochte reisdoel aan.

Voor ik het wist zat ik op schoot bij een sterk naar eau de cologne ruikende man. Voorbij de Jozef Israëlskade stopten ze. Met veel geschreeuw

en gebarentaal maakten ze me duidelijk dat ze een hotel zochten. 'Zum waschen.' De man schuin achter me maakte gebaren alsof hij zijn nek en oksels met een washandje schoonpoetste. 'Gerade aus.'

Deze veelvuldig door ons gerepeteerde uitdrukking had direct effect. De man achter het stuur gaf gas. Na de bocht naar links riep ik vertwijfeld: 'Stop!'

Schuin tegenover het Amstelhotel was een serie kleine hotels. De auto werd meteen tot stilstand gebracht en onder een boom geparkeerd. We stapten uit. Van onder de neusklep kwamen tassen en koffers tevoorschijn. Ik wees naar het hotel aan de overkant. Het leek me te vroeg 'ein Gulden' te vragen.

'Ja, ist gut.' Ze verwachtten blijkbaar naar het hotel gebracht te worden.

We staken over en bestegen de steile trap die naar een deftige deur leidde. Met kloppend hart liep ik alsof het de gewoonste zaak van de wereld was naar het einde van de gang waar een bord RECEPTIE hing. Een man gekleed als een bioscoopportier versperde me de weg. Ik slikte.

'Het zijn Duitsers die zich eerst willen wassen.' De portier legde een hand op mijn schouder en fluisterde:

'Prima werk jong, laat ze verder maar aan mij over.'

Er volgde een onbegrijpelijke discussie. Ze spraken steeds luider, het begon op ruzie te lijken. De portier legde een vinger op zijn lip. Het lawaai verstomde. Hij draaide zich in vol ornaat naar me om.

'Hoe heet je?'

'George, meneer.'

'Luister George, ze willen naar een ander hotel, want ze vinden het hier te duur. Volgens mij zijn alle hotels vol?' Zijn rechteroog kneep halfdicht. Mijn hersens werkten op volle toeren.

'Ja meneer, alles is vol vanwege de feestdagen.'

De portier draaide zich om naar de weigerachtige gasten en vertaalde mijn getuigenis woord voor woord. Een viertal paar ogen fixeerden mij. Ik knikte bedroefd van ja. De onderhandelingen werden hervat.

Na korte tijd legde de portier een boek op de toonbank en begonnen de Duitsers er om de beurt in te schrijven. Ze betaalden en verdwenen in optocht via een donkere trap uit het zicht.

Een uur later waren we weer onderweg. De portier had me een Heroflesje cassis en twee kwartjes gegeven, tipgeld heette dat volgens hem.

'Ik heb meestal dienst, maar als m'n collega er zit dan zeg je dat Joep, zo is mijn naam, je twee heitjes beloofd heeft als je klanten aanbrengt.'

Het scenario van Everts broer liep tot het parkeren in de Damstraat

gesmeerd. Ik vroeg benepen 'ein Gulden' en begreep dat ze het daar nog niet de tijd voor vonden.

Bij de Oude Kerk stevende ik zonder hun mening te vragen zenuwachtig op het eerste en beste raam af. Een mevrouw in de leeftijd van mijn moeder knikte me vriendelijk toe. Ze stond op en schoof het gordijn dicht.

Wat te doen? Naar de volgende gaan? Misschien zou die ook wel het gordijn dichtdoen. Ik spiedde links en rechts. Het beste was me zo snel mogelijk uit de voeten te maken.

De deur ging open en de dame verscheen.

'Kom gauw binnen jongens, voor je het weet vat je kou. D'r staat hier een gemene tocht.' Ik deed een stap opzij, de Duitsers marcheerden gedisciplineerd naar binnen. Aan het eind van het gangetje zette ze de vier rond een tafel en schonk ze een glas in.

Ze rommelde in een kast en kwam naar me toe.

'Hier, je lust toch wel cola? Dit is voor jou.' Ze gaf me een sleutelhanger met een miniflesje cola eraan. Ik keek verlegen voor me uit.

'D'r is iets niet goed, hè?' Ik zweeg.

'Kom op, wat zit m'n kereltje dwars?' Ik haalde diep adem en zei vliegensvlug: 'Ze hebben me geen gulden betaald.'

'Had dat dan meteen gezegd, die proberen de kantjes eraf te lopen. Vier halen drie betalen, nou dat zal ze tegenvallen. Wat doet je moeder trouwens?'

'Ze is naaister voor een atelier.' Ze tikte met haar wijsvinger tegen mijn neus en draaide zich om.

Het duurde niet lang of de chauffeur van de volkswagen kwam naar me toe, een gulden in zijn hand.

'Ist gut Junge.' Het bankbiljet verdween langs de groene kniekwast in mijn kous. Vlakbij de deur verscheen de volgende die me een biljet toestopte. Het tafereel herhaalde zich nog twee keer.

De dame van het overspel keek me vriendelijk aan.

'Voortaan meteen zeggen wat je op je lever hebt. Ben je hier wel 'ns eerder geweest?'

'Op Kerstmis om te zingen.'

'Asjemenou, dus jij zingt in zo'n zwartopwit jurkje? Wacht effetjes.' Ik kreeg nog een gulden. 'Dat was hartstikke mooi zoals jullie zongen. Vandaag is het echt 'n geluksdag voor me.'

Ze deed de deur open en gaf me een zoen op mijn voorhoofd. In een portiek stopte ik de rest van het geld ook in mijn kous. Vijf gulden... zes zakjes kolen, bijna een kristalontvanger met koptelefoon.

Bij de Munt sloeg ik af naar de Bloemenmarkt. Mijn keus viel op een bos katjes, die half uit waren. Thuis zeiden ze dat het lente was als die in huis stonden.

'En... wie is de gelukkige?'

'M'n moeder, meneer.'

‘Dan krijgt ze van mij een tak lampionnen d’r bij. Vanwege het kleur-effect.’ Ik betaalde hem een kwartje en draaide het boeket naar beneden.
Het carillon sloeg vijf uur.

3

De fotograaf had me op het hart gedrukt zo onopvallend mogelijk naar binnen te gaan. In de Nieuwe Kerkstraat liet iemand zijn hond uit. Ik controleerde zogenaamd mijn achterlicht. De man slenterde achter zijn fikkie naar de Weesperstraat. Het touwtje achter de brievenbus haperde gelukkig niet.

Boven bleef het na een paar keer kloppen stil. Wel klonk er radiomuziek. De deur was niet op slot, de warmte in de huiskamer kwam me tegemoet. Voorzichtig ging ik naar binnen. In het schaars verlichte vertrek straalde de haard een donkerrode gloed uit. De spullen van het Waterlooplein waren teruggedaan in de kist. Bovenop lag een briefje.

*Beste George,
Ik was vergeten dat ik tussen 8 en 9 een afspraak had.
In de keuken vind je een fles Riedel en wat spritsen.
Neem er zoveel van als je wilt.
Om je niet te vervelen liggen er wat bladen
So Long!*

Ik dreutelde rond, bekeek de gravures en ging bij de kachel zitten. Bovenop de stapel bladen lag het tijdschrift dat hij ’s middags had laten zien. Nieuwsgierig bekeek ik de omslagen van de andere periodieken: Zonnekinderen, de Echte Vrijheid, Vrouwen zonder Taboes.

Bij het doorbladeren van de tabeloze vrouwen kreeg ik het behoorlijk warm. Het waren haarscherpe foto’s. Naast de kachel was het ook om te ploffen.

De radio gaf het tijdsein van acht uur. De deur viel in het slot.
‘Hallo, jij bent dus de nieuwe?’ Ik herkende de jongen van de dia’s.
‘Ik heet Mark en jij?’
‘George.’

Er zweefde een onwennige stilte tussen ons.
‘Helles heeft me gevraagd je alles uit te leggen, voordat we vanavond foto’s maken. We hebben de tijd, hij is altijd te laat.’
‘Worden er vanavond foto’s gemaakt?’
‘Hij heeft je toch verteld wat zijn werk is?’

In de studio knipte hij een lamp aan, het vertrek werd in een diffuus licht gehuld. Door aan een koord te trekken, gloeiden twee straal-kachels oranje op. Achter het gordijn in de hoek stonden een grote pas-spiegel en een kapstok.

‘Dit is de kleedkamer.’ Niet gehinderd door mijn aanwezigheid begon hij zich uit te kleden en zocht een badjas uit. ‘Je sokken moet je aanhouden, anders zie je zwarte voeten op de foto’s. Er ligt hier altijd stof.’

Het was mijn beurt. Mark pakte mijn trui en legde die op een krukje. Een voor een nam hij mijn kleren aan en hing die naast de zijne. De eerste kamerjas was veel te groot.

‘Wacht hier ligt een kleinere.’ Ik stond als een dwaze zoutpilaar naast hem. ‘Deze misschien, het is eigenlijk een meisjeskimono.’ De goudgele jas met Chinese draken paste precies. Hij zocht in een stapel sloffes mijn maat. In de spiegel herkende ik me nauwelijks.

‘Nu gaan we douchen, dat moet van Helles.’

Achter een bruingeverfde deur was een kleine betegelde ruimte. Mark zette een voet in de douche en draaide aan de kranen. Hij deed zijn sloffes en sokken uit, liet zijn jas op de grond vallen en stapte naar binnen. ‘Kom het water is lekker warm.’

De waterstraal was minder sterk dan in het badhuis. Het was vreemd iemand zo dichtbij te voelen. In het kleedhokje had ik zijn benen al bewonderd, hij had meisjesachtige kuiten.

We stonden onwennig tegen elkaar aan, het warme water stroomde landerig op ons neer. Hij pakte een fles shampoo en liet de vloeistof in zijn handpalm lopen. Zijn handen wreven door mijn haar.

‘Nu moet je hetzelfde bij mij doen.’ Het warme water stroomde en stroomde. Zijn hand gleed naar beneden, ik drukte mijn onderlijf tegen hem aan.

‘Helles vindt het niet goed dat we zonder hem klaarkomen.’ Hij draaide de kranen dicht en begon me af te drogen. Daarna moest ik, het laatst kwam zijn kruis aan de beurt. Het was gek hoe strak zijn vel stond.

‘Ik ben besneden en jij niet,’ hij trok met duim en wijsvinger aan mijn voorhuid. ‘Kijk, toen ik klein was, hebben ze dit stukje eraf geknipt.’

‘Waarom?’

‘Het is een joodse traditie. Volgens mijn pleegmoeder is dat vroeger bedacht vanwege allerlei ziektes.’

‘Woon je niet bij je ouders?’

‘Nee die heb ik nooit gekend. Toen ze door de Duitsers opgepakt waren, heeft Helles pleegouders voor mij gevonden.’

‘Dus je kent hem allang?’

‘Ja, in het begin zei ik altijd ‘oom’, nu zeg ik gewoon Helles.’

We trokken onze badjassen aan. De radio speelde musicalmuziek.

‘Weten je pleegouders dat hij zulke foto’s maakt?’ Hij schoot in de lach.

‘Natuurlijk, hij maakt ook foto’s van hun.’ Hij gaf me een stomp. ‘Nemen

we Riedel en sprits?’

Het eten van de melige sprits kalmeerde me.

Hij plofte op de bank en hield me een tijdschrift voor. ‘Zonnekinderen’ stond op de omslag.

‘Kijk m’n moeder of liever gezegd m’n pleegmoeder en m’n halfzusje.’ Ik zag een stevige vrouw en een meisje.

Hij nam een grote hap.

‘Vind je ze goed?’ Ik bleef het antwoord schuldig. Op de middelste pagina zag je een soort klassenfoto maar dan met grote mensen en kinderen in hun blootje.

‘Kijk,’ hij wees met de koek, ‘hier de hele familie.’ Ik herkende Mark die met andere jongens op de voorste rij stond

De fotograaf kwam binnen en deed de deur achter zich op slot.

‘Sorry jongens, ik ben wat verlaat. Wat zouden jullie denken van een kopje koffie voor we aan de slag gaan?’ Hij stak de sleutel in zijn zak, mijn maag kromp ineem.

Waren we ingesloten?

‘Ik geloof dat m’n fiets niet op slot staat. ’t Is beter even te kijken.’

‘Dan moet je je weer aankleden... zo kan je niet naar buiten.’

‘Dat geeft niet...’

De fotograaf keek me doordringend aan.

‘Je wilt er tussenuit knijpen, hè...?’ Ik kreeg het benauwd.

‘Waarom zit de deur op slot?’

Hij schudde meewarig zijn hoofd.

‘Er wordt hier nooit iemand opgesloten.’ Hij stak de sleutel in de deur.

‘Zo beter?’ Hij verdween naar achteren. Ik keek naar Mark.

‘Maak je niet dik, we kunnen hier altijd weg.’

Eén camera stond op een statief, een andere hing aan een riem om de hals van de fotograaf. Om de divan waren witte schermen opgesteld.

‘Hang je jas maar terug George en ga daar zitten, dan controleer ik de lichtsterkte.’ Ik aarzelde. Hij kwam naar me toe en nam de jas van mijn schouders.

Op de divan sloeg ik mijn benen over elkaar. De elektrische spiralen leken twee kunstzonnen, zo’n hitte gaven ze. Hij schudde een paar kussens op en legde die aan het hoofdeind.

‘Ga maar liggen, dan kan ik de sluitertijd meten.’ Er zat niets anders op. Ik liet me achterover zakken. De fotograaf hield de belichtingsmeter eerst vlak bij mijn kin, toen op mijn borst. ‘Van de zomer mag je wel zonder broekje zonnebaden. Zo’n witte streep rond je middel is geen gezicht.’

Mark zette de koffie op het tafeltje en trok zijn kamerjas uit. Op-